

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ-ХУЛІГАНА (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УЗАГАЛЬНЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

У статті розглянуто питання кримінологічної характеристики особи злочинця, засудженого за вчинення хуліганства. Виявлено соціально-демографічні, морально-психологічні та кримінально-правові ознаки такої характеристики. На підставі отриманих даних розроблено сучасний кримінологічний портрет злочинця-хулігана. Акцентовано на тому, що кримінологічна характеристика особи злочинця-хулігана має важливе наукове та прикладне значення для формування типології злочинців, з'ясування детермінації хуліганських дій та розробки ефективних заходів запобігання зазначеному виду злочинів.

Ключові слова: особа злочинця, хуліганство, кримінологічна характеристика, запобігання злочинам.

В статье рассмотрен вопрос криминологической характеристики личности преступника, осужденного за совершение хулиганства. Выявлены социально-демографические, морально-психологические и уголовно-правовые признаки данной характеристики. На основании полученных данных разработан современный криминологический портрет преступника-хулигана. Акцентировано на том, что криминологическая характеристика личности преступника-хулигана имеет важное научное и практическое значение для формирования типологии преступников, определения детерминации хулиганских действий и разработки эффективных мер предупреждения указанного вида преступлений.

Ключевые слова: личность преступника, хулиганство, криминологическая характеристика, предупреждение преступлений.

Paper deals with criminological characteristic of criminals who were convicted of hooliganism. It gives an analysis of social-demographic, criminal and legal, moral and psychological features of this characteristic. It is given modern criminological portrait of hooligan based on the examination of the facts. It is specially noted that criminological characteristic of the hooligan has great scientific and practical importance for forming a typology of criminals, finding out the determination of hooliganism and development of effective measures to prevent this type of crime.

Keywords: criminal personality, hooliganism, criminological characteristic, crime prevention.

Для України як сучасної демократичної держави, що розвивається у дусі високих європейських стандартів, на жаль, не втрачає своєї актуальності проблема злочинності. Проте це питання є болючим для переважної більшості країн світу. Злочинність як явище динамічне з часом змінює свою структуру, що обумовлено соціально-економічними, політичними, законодавчими чинниками тощо. Деякі злочини “зникають” зовсім чи трансформуються у нові склади злочинів, на їх місці виникають нові, а є такі злочини, які можна назвати “класичними”. Останні делікти пов'язані перш за все з вчиненням різних видів насильства, обману, протиправним заволодінням майном, порушенням норм моралі та існуючого

порядку співжиття. Наведені негативні прояви існували, існують та будуть існувати, мабуть, до тих пір, доки існує людина, оскільки вони відображають типові негативні риси людської природи – жорстокість, злість, егоїзм, жадібність, ревності, заздрість тощо. Хуліганство у цьому переліку слугує яскравим прикладом. Саме існування зазначеного виду злочинів у сучасному суспільстві видається парадоксальним з урахуванням нинішнього зростання рівня освіти та культури населення, правосвідомості, державної охорони громадського порядку. Тому вивчення цього суспільно небезпечного явища залишається злободенним та потребує комплексного дослідження всіх елементів кримінологічної характеристики аналізованого виду злочинів, у тому числі й особи злочинця. Наукова розробка кримінологічної характеристики особи злочинця має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки лише прискіпливе вивчення осіб, які вчиняють злочини, дозволить розробити ефективні заходи запобігання відповідним діям.

Тема хуліганства відзначається сталим інтересом спеціалістів у різних галузях науки, починаючи з радянських часів і дотепер. Зокрема, вивчення цього явища було предметом кримінологічних, кримінально-правових, криміналістичних та психолого-юридичних досліджень. У вітчизняній науці дослідженню особи злочинця-хулігана приділялась увага у працях Г.І. Піщенко [1], В.В. Налуцишина [2], В.О. Калашніка [3], В.В. Кузнецова, В.В. Бабаніної та Л.О. Кузнецової [4], М.М. Єфімова [5], О.А. Івахненка [6] та інших авторів.

Аналіз цих наукових робіт та інших джерел свідчить про те, що кримінологічний аналіз особи злочинця-хулігана, після прийняття Кримінального кодексу України 2001 р., на сьогодні не здійснювався, а проводився в контексті дослідження суб'єкта хуліганства, психологічної характеристики криміногенних ознак і властивостей осіб, які вчиняють аналізований вид злочинів, криміналістичної характеристики особи хулігана. Разом з тим висвітлена у працях згаданих науковців інформація щодо осіб, які вчинили хуліганство, створюють необхідну основу для подальших досліджень зазначеної теми.

Завданням статті вбачаємо висвітлення складових структури особи злочинця-хулігана: соціально-демографічних і морально-психологічних рис, а також кримінально-правових ознак хуліганів, що дозволить створити сучасний кримінологічний портрет особи такого злочинця, а в подальшому – визначити типологію хуліганів, причини та умови вчинення цього виду злочинів.

Дослідження ґрунтується на узагальненні емпіричного матеріалу, здобутому шляхом вибіркового вивчення 400 матеріалів архівних кримінальних проваджень про хуліганство (ст. 296 КК України), що розглянуті місцевими судами Дніпропетровської, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Одеської, Тернопільської і Херсонської областей, міст Києва та Харкова упродовж 2010–2015 років. У статті визначено типові особливості осіб, засуджених за вчинення хуліганства.

1. Соціально-демографічні ознаки особи (включають відомості про стать, вік, національність і громадянство, сімейний стан, наявність дітей, рівень освіти, соціально-професійний статус, місце роботи, засоби існування винного, фактичне місце проживання) мають важливе наукове та практичне значення. Така інформація на підставі узагальнених рис осіб дозволяє створити т.з. кримінологічний портрет злочинця, що дозволить виявити соціальні групи населення, які найбільш схильні до вчинення цього виду суспільно небезпечних діянь та, відповідно, потребують посилення профілактичних заходів.

Стать. У процесі дослідження встановлено, що 95,2 % осіб, засуджених за хуліганство, є чоловіки, і лише 4,8 % – жінки. Цей показник видається досить

передбачуваним, що передусім пов'язано з фізичними та психологічними відмінностями між чоловіками та жінками. Особам, які вчиняють хуліганство, притаманні такі риси, як рішучість, неконтрольованість дій, агресивність, самовпевненість через фізичну перевагу, потяг до алкогольних напоїв, що більшою мірою є характерним для чоловіків. Жінкам менш властиві злочинні переконання та антисоціальні дії.

Вік. Найбільш поширена вікова група серед хуліганів – особи віком від 19 до 25 років (38,1 %). На другому місці – особи від 26–30 років (17,9 %), на третьому – 31–35 років (13 %). При цьому варто звернути увагу на категорію неповнолітніх хуліганів (осіб від 14 до 18 років), кількість яких становить 11,2 %.

Наведений показник кількості неповнолітніх пояснюється, очевидно, тим, що в такому віці ще не всі вони мають сформовану особистість і необхідний життєвий досвід; неповнолітні схильні до імпульсивних та необдуманих вчинків, легко піддаються негативному впливу з боку інших осіб (особливо – дорослих), нерідко вживають алкогольні напої, не мають бажання займатись суспільно корисною працею, через що стають потенційними злочинцями. Зазначені обставини можуть свідчити і про такі соціальні проблеми, як низький рівень виховання та неорганізованість дозвілля.

Загалом наведена вікова характеристика доводить той факт, що кримінально-активною складовою населення при вчиненні хуліганства є молодь, тобто особи віком від 14 до 35 років, частка яких, за нашими даними, становить 80,2 % від загальної кількості засуджених хуліганів.

Кримінально-пасивною віковою категорією в аспекті хуліганства є особи, яким виповнилося 36 і більше років. Нами виявлено, що особи віком 36–40 років становлять тільки 7,8 % від осіб, які вчиняють хуліганські дії, і далі: особи віком 41–45 років (5,3 %), 46–50 років (4,0 %), 51–65 років (2,7 %). Такий спад кримінальної активності, на нашу думку, можна пояснити тим, що у більш зрілому віці особи менше піддаються антисоціальним проявам через появу таких стримуючих факторів, як наявність сім'ї, дітей, постійного місця роботи, страху суспільного осуду.

Громадянство та національність. Судова практика свідчить про те, що 97,5 % осіб, засуджених за хуліганство, є громадянами України, 2,5 % – громадянами інших країн (Російської Федерації, Азербайджану та ін.). За національністю 91,2 % хуліганів – українці, 4,6 % – росіяни, 4,2 % – представники інших національностей.

Сімейний стан. Наявність дітей. 76,8 % осіб, засуджених за хуліганство, не перебували у шлюбі, інші 23,2 % – на момент вчинення злочину були одружені. Також 22,7 % хуліганів мали на утриманні неповнолітніх дітей.

Наведені показники підтверджують позитивну роль сім'ї як стримуючого, антикриміногенного фактору на шляху можливого вчинення цього виду злочинів.

Рівень освіти. Освітній рівень хуліганів останнім часом характеризується такими показниками. Вищу або незакінчену вищу освіту мали 17,5 %; у переважній більшості засуджених була повна загальна середня освіта (36,6 %), професійно-технічна (26,8 %) та базова загальна середня освіта (17,5 %).

Соціально-професійний статус. Місце роботи. На момент постановлення вироку 60,9 % засуджених не працювали і не навчались, 15,3 % були студентами або учнями загальноосвітніх, професійно-технічних чи вищих навчальних закладів, 1,3 % – пенсіонерами.

22,5 % осіб були офіційно працевлаштовані на підприємствах різних форм власності та займались суспільно корисною працею. На підставі наявних в матеріалах

кримінальних проваджень відомостей щодо місця роботи та займаної посади, а також відповідно до Класифікатора професій, затвердженого наказом Держспоживстандарту України № 327 від 28.07.2010 (в редакції від 01.03.2015) [7], нами визначено категорії професій хуліганів. Зокрема, 20,3 % були керівниками та менеджерами (керівники підприємств, виробничих підрозділів тощо), 17,8 % – робітниками з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (водії автотранспортних засобів, помічники машиністів на залізниці тощо); 15,3 % – кваліфікованими робітниками (слюсарі, столяри, монтажники), 15,3 % – представниками найпростіших професій (вантажники, комірники прибиральники); 11,9 % – працівниками сфери торгівлі та послуг (працівники охоронних служб, кухарі тощо), 5,9 % – фахівцями (технічні фахівці в галузі електроніки, помічники керівників тощо), 10,2 % – фізичними особами-підприємцями, 3,4 % – військовослужбовцями та працівниками правоохоронних органів.

Незважаючи на незначний відсоток осіб, зайнятих суспільно корисною працею, цей показник становить кримінологічний інтерес. Він може свідчити про те, що виявлені нами хулігани, які працюють, обирають професії, пов'язані не лише з фізичною, а й з інтелектуальною працею, та вимагають наявності повної загальної середньої і професійно-технічної освіти (44,8 % працевлаштованих), вищої освіти (30 %), базової загальної середньої освіти або початкової загальної освіти чи не містять вимог щодо рівня освіти (25,2 % таких осіб).

Засоби існування. У процесі дослідження виявлено, що 60,9 % осіб не мали офіційного джерела доходів, не працювали, не навчались; 22,5 % хуліганів працювали і отримували заробітну плату, 11,8 % отримували пенсію або стипендію, 4,8 % перебували на утриманні в інших осіб.

Фактичне місце проживання. Переважна більшість хуліганів проживає в обласних центрах (76,6 %), набагато меншою є кількість жителів районних центрів (10,7 %) та сіл або селищ (12 %). Наведені дані – яскраве відображення негативних тенденцій, які розвиваються в сучасних містах: зниження позитивного впливу соціального оточення, занепад сім'ї, безробіття, велика кількість аморальних розваг та спокус. Люди з антисуспільними поглядами більш вразливі до наведених негативних рис міського життя, через що схильні до вчинення злочинних дій.

Зазначені показники свідчать про те, що хулігани вчиняють злочини, як правило, в тому ж населеному пункті, що і проживають. Водночас кількість “гастролерів” (осіб, які вчиняють злочин поза межами населеного пункту, в якому мешкають) серед хуліганів складає 20,2 %.

2. Морально-психологічні риси особи злочинця дозволяють більш повно охарактеризувати таку особу, розкриваючи її внутрішній зміст, світогляд, переконання, ціннісні орієнтації, емоційність, темперамент, психічні аномалії (що виключають осудність), стереотипи, уподобання, специфіку мислення тощо [8, с. 106].

Деякі відомості про морально-психологічні риси особи злочинця можна отримати в результаті опитування засуджених, проте і в матеріалах кримінальних справ також міститься певний обсяг інформації стосовно цього питання.

Так, відповідно до наявних в матеріалах кримінальних проваджень характеристик з місця проживання, 58,3 % хуліганів характеризуються позитивно, 17,7 % – задовільно, 6,7 % – негативно, щодо 17,3 % осіб відповідні відомості відсутні. Стосовно характеристик з місця роботи/навчання зазначимо, що 20,8 % засуджених характеризуються позитивно, 3,2 % – задовільно, 2,3 % – негативно, щодо 73,7 % інформація відсутня.

Характерна риса хуліганів – їх схильність до вживання алкоголю, адже у більшості випадків злочин вчиняється ними у стані алкогольного сп'яніння (повторимо, 71,0 % аналізованої категорії осіб від загальної кількості засуджених-хуліганів). Зазначений показник, безперечно, викликає певний кримінологічний інтерес в аспекті причинності. Так, під час досудового та судового провадження вчинення особою злочину у стані алкогольного сп'яніння враховується як обставина, що обтяжує покарання. Проте зауважимо, ані слідчими, ані судами ця обставина не враховується як причина чи умова злочину. Тобто у відповідних поданнях слідчі не розглядали зазначену обставину в якості вагомого фактора (як умову), що посприяв вчиненню хуліганства.

Також встановлено, що 1,5 % (від загальної кількості засуджених) на момент вчинення злочину перебували на обліку в спеціалізованих лікувальних установах з діагнозом “розлад психіки і поведінки внаслідок вживання алкоголю”, ще 1,5 % – з діагнозом “хронічний алкоголізм”.

Наркоманія для засуджених – явище взагалі не типове, оскільки жодної особи, яка б перебувала у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, під час вчинення злочину, нами виявлено не було. Водночас 2,0 % засуджених хуліганів на момент вчинення хуліганства перебували на обліку через розлади психіки і поведінки внаслідок вживання опіоїдів, канабіоїдів чи стимуляторів із наявним синдромом залежності.

Варто зазначити про стан психічного здоров'я винуватих: 93,1 % засуджених були психічно здоровими, 6,9 % мали/страждали на психічні захворювання чи розлади.

3. Кримінально-правові ознаки – необхідний елемент структури особи злочинця, є важливим критерієм для оцінки визначення ступеня її суспільної небезпеки. Ці ознаки охоплюють інформацію щодо наявності, кількості та характеру попередніх судимостей, сукупності злочинів, співучасті, тривалості злочинної діяльності, причин припинення такої діяльності, обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання, виду та міри покарання.

Попередні судимості. Нами з'ясовано, що 60,6 % осіб, засуджених за хуліганство, раніше не були судимими та ніколи не притягались до кримінальної відповідальності; 33,3 % мали не зняту чи не погашену судимість; 9,0 % осіб вчинили хуліганство (новий злочин) протягом іспитового строку, встановленого судом під час звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення попереднього злочину (не хуліганських дій); у 6,1 % засуджених судимість була погашена чи знята¹.

Щодо кількості попередніх судимостей слід зазначити, що 22,0 % осіб мали одну судимість, 5,5 % – дві, 3,2 % – три, 1,3 % – п'ять, 0,8 % – чотири, 0,4 % – шість судимостей.

Аналіз проміжку часу, який минув від моменту засудження за попередній злочин до вчинення хуліганства, свідчить про те, що чим менше часу пройшло від вчинення попереднього злочину, тим більше особа схильна до вчинення нового. Так, нами виявлено, що 8,8 % злочинців вчинили новий злочин упродовж року, 4,8 % упродовж двох років, 4,2 % упродовж трьох років.

Зазначені показники допустимо сприймати як ілюстрацію певної недосконалості роботи органів відповідної служби при виконанні покладених на неї завдань (визначених пп. 6, 8, 10 п. 4 Положення про Державну пенітенціарну

¹ *Примітка.* Сума наведених показників перевищує 100%, оскільки особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням за вчинення попереднього злочину, також належать до осіб, що мають не зняту чи не погашену судимість.

службу України): щодо організації і контролю за виконанням вироків суду та застосування передбачених законом засобів виправлення засуджених, забезпечення здійснення заходів стосовно запобігання вчиненню злочинів засудженими, здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням [9].

За характером попередніх судимостей хуліганів, 17,1 % осіб засуджувались за злочини проти власності, 6,7 % – за злочини проти громадського порядку та моральності, 5,8 % – за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, 2,3 % – за злочини проти життя та здоров'я особи, 4 % – за вчинення інших злочинів.

Сукупність злочинів. Практика свідчить, що 76 % осіб засуджувались лише за вчинення хуліганства, тобто за відсутності в їх діях сукупності злочинів. Проте досить часто хуліганські дії супроводжуються вчиненням інших злочинів, таких як: злочини проти життя і здоров'я (у 18,6 % проваджень), злочини проти власності (у 16,7 % проваджень), злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (у 3,7 % проваджень).

Співучасть. Ця ознака має значення для характеристики особи хулігана в аспекті висвітлення його активності у відповідній групі, а також встановлення ролі, яку він виконував під час вчинення злочину. Встановлено, що 67,4 % злочинів вчинено одноособово, а 32,6 % – групою осіб. Видається, що насправді кількість хуліганств, вчинених групою осіб (ч. 2 ст. 296 КК України), є набагато більшою, оскільки у 38,3 % проваджень були особи, яким вдалося уникнути кримінальної відповідальності через ухилення від слідства і суду.

Загальна кількість осіб, які вчинили злочин у співучасті, становить 46,1 % від загальної кількості засуджених. З огляду на положення ст. 27 КК України, якою встановлено види співучасників, роль цих осіб у злочинних групах зводилась до ролі виконавців злочину. Аналізований показник є очевидним, оскільки хуліганству, вчиненому у групі, як злочину примітивному, що не потребує завчасної підготовки, розроблення плану дій, властива проста форма співучасті (співвиконавство).

Виокремити активність хуліганів у злочинній групі виявилось досить складно, оскільки, як вже зазначалось, винуваті зазвичай здійснюють спонтанні та неузгоджені між собою дії. Водночас нами встановлено, що 32,0 % осіб можна назвати активними учасниками, 7,6 % – другорядними особами, 6,6 % – лідерами.

Тривалість злочинної діяльності. Під час вивчення матеріалів кримінальних справ визначити тривалість злочинних дій виявилось досить складно. Однак вдалося встановити, що вчинення злочину тривало: 5–15 хвилин (10,5 % злочинів), 15–30 хвилин (8,9 %), 30–60 хвилин (2,5 %), 1–3 години (1,9 % злочинів). Інформація про тривалість хуліганських дій щодо 76,2 % злочинів була відсутня у матеріалах кримінальних проваджень.

Засудженим у більшості випадків інкримінувався один епізод злочинного діяння (94,7 %), рідше – два (3,8 %) чи три (1,5 %) епізоди.

Причини припинення злочинної діяльності. Нами виявлено, що 37,3 % хуліганів самостійно припинили злочинну діяльність. Інші 62,7 % засуджених припинили злочинні дії через обставини, що від них не залежали, наприклад: активні дії очевидців вчинення злочину (15,6 %), вчасне прибуття працівниками правоохоронних органів на місце вчинення злочину або затримання хулігана (19,3 %), втечу потерпілого (5,5 %).

Обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання. Відповідно до вимог закону (ст. 65 КК України) особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та запобігання новим злочинам, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного та обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання. Врахування цих обставин має значення для індивідуалізації покарання та є важливим елементом, який дозволяє суду при постановленні вироку більш повно оцінити особу винного та призначити справедливе покарання. Для кримінологічних досліджень така інформація є цінною, оскільки свідчить про стійкість антисуспільної спрямованості особи, її ставлення до вчиненого злочину.

Із досліджених нами вироків вбачається, що при призначенні покарання судами враховувались обставини, що його пом'якшують, безпосередньо передбачені ст. 66 КК України, зокрема: щире каяття (62,5 %), активне сприяння розкриттю злочину (11 %), добровільне відшкодування завданого збитку (15,4 %), вчинення злочину неповнолітнім (9,3 %), з'явлення із зізнанням (1,7 %). Крім того, судами враховувались також і інші обставини (не зазначені в ст. 66 КК України), які, на нашу думку, більше належать до даних, які характеризують особу винного, а саме: визнання вини, відсутність судимостей, наявність неповнолітніх дітей, молодий вік, позитивні дані про особу, часткове відшкодування завданого збитку, стан здоров'я, відсутність претензій у потерпілого, часткове визнання вини, відсутність тяжких наслідків, наявність постійного місця проживання тощо.

У процесі призначення покарання обставинами, що його обтяжують, судами, як правило, визнавалися: вчинення злочину особою, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння (71,0 %), рецидив злочинів (7,8 %).

Покарання. Ознака щодо виду та міри призначеного покарання становить інтерес в аспекті оцінки судами суспільної небезпеки вчиненого злочину та вжиття необхідних заходів для виправлення особи.

Найпоширенішим видом покарання, яке призначалося за ст. 296 КК України, було позбавлення волі на строк від 2 до 5 років (30,0 %) та до 2 років (22,3 %); на другому місці – обмеження волі на строк до 2 років (22,9 %) та від 2 до 4 років (5,6 %), на третьому – штраф (5 %), на четвертому місці – арешт (4,4 %).

При цьому 54,0 % осіб, засуджених до покарання у виді обмеження чи позбавлення волі на строк не більше п'яти років, були звільнені від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України.

На нашу думку, доцільність застосування цього виду звільнення від відбування покарання щодо засуджених за ст. 296 КК України потребує більш детального вивчення. Наразі, за результатами проведеного нами опитування 295 працівників органів внутрішніх справ (слідчих, працівників карного розшуку, дільничних інспекторів міліції, працівників патрульно-постової служби), виявлено, що найбільш ефективними видами покарання для виправлення особи, яка вчинила хуліганство, можуть бути громадські роботи (38,9 %), виправні роботи (36,1 %), арешт (31,4 %), штраф (24,7 %); 23,0 % респондентів вказують на необхідність призначення покарання у виді позбавлення волі, а 17,6 % – обмеження волі².

На підставі наведених складових структури особи злочинця можна зробити висновок, що *типовим хуліганом* є: молодий чоловік віком від 19 до 30 років,

² *Примітка.* Зазначені посади працівників органів внутрішніх справ відповідають чинному законодавству на момент проведення опитування, яке проводилось до набуття чинності Законом України “Про національну поліцію” від 2 липня 2015 року № 580-VIII. На окремі питання респонденти пропонували декілька відповідей, тому сума деяких показників може перевищувати 100 %.

громадянин України, українець, неодружений, який не має на утриманні неповнолітніх дітей; особа з повною загальною середньою чи професійно-технічною освітою, яка не працює і мешкає у місті (обласному центрі) та не має судимості, позитивно характеризується, схильна до вживання алкогольних напоїв, психічно та фізично здорова; вчиняє хуліганські дії, як правило, самотійно, не контролюючи власні емоції, без будь-якої конкретної мети.

Наведена кримінологічна характеристика особи злочинця-хулігана має важливе наукове та прикладне значення для формування типології злочинців, з'ясування детермінації хуліганських дій та розробки ефективних заходів запобігання зазначеному виду злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Піщенко Г.І.* Попередження хуліганства (кримінально-правовий та кримінологічний аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Г.І. Піщенко. – К., 1999. – 19 с.
2. *Налуцишин В. В.* Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Налуцишин Віктор Володимирович. – К., 2008. – 266 с.
3. *Калашнік В.О.* Психолого-юридична характеристика хуліганства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 19.00.06 / В.О. Калашнік. – К., 2009. – 216 с.
4. *Кузнецов В.В.* Кримінальна відповідальність за хуліганство : національний та зарубіжний досвід : монографія / В.В. Кузнецов, В.В. Бабаніна, Л. О. Кузнецова. – К. : ТОВ НВП “Інтерсервіс”, 2013. – 268 с.
5. *Єфімов М.М.* Криміналістична характеристика та особливості розслідування хуліганства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М.М. Єфімов. – Дніпропетровськ, 2015. – 239 с.
6. *Івахненко О. А.* Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О.А. Івахненко. – Дніпропетровськ, 2015. – 205 с.
7. Національний класифікатор України “Класифікатор професій” ДК 003:2010 : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.07.2014 № 327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>.
8. *Голіна В. .* Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове та кримінологічне дослідження / В.В. Голіна. – Х. : Регіон-Інформ, 2004. – 212 с.
9. Положення про Державну пенітенціарну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 225 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 54. – Ст. 79.

Отримано 25.03.2016